

tátor, přednášející i autor skript. Byl zručný a nápaditý: jednodušší způsob, jak zaznamenávat měnící se situaci v hnízdech pokusně nakažených myšat či krysat, jsem neviděl. Přednášel živě a velice názorně, třeba rozdíl mezi předmětem čistým a sterilním a špinavým a nesterilním vysvětloval na příkladu kuchyňského nádobí.

stručné, ale přiléhavé a srozumitelné. Mnoha vydání se dočkala zmíněná skripta z praktických cvičení a kapitoly z virologie. Je i autorem českých odborných termínů, např. pro antigenní změny chřipkového viru jako první použil názvy „antigenní posun“ a „antigenní zvrát“.

M. Votava

Embryolog Karel Mazanec (1922–1967)

Dne 30. září by se dožil 90 roků profesor MUDr. Karel Mazanec, DrSc., v letech 1953 až 1967 přednostu Histologicko-embryologického ústavu Lékařské fakulty MU, který v embryologii jako jeden z prvních provedl ultrastrukturní studie preimplantačních zárodků savců.

Karel Mazanec (30. 9. 1922 – 3. 7. 1967) náležel ke generaci lékařů, jejichž profesní přípravu pozdrželo zavření vysokých škol nacisty v roce 1939. Medicínu vystudoval až po válce na Lékařské fakultě Karlovy univerzity (1945–1949). V oboru začal pracovat již během studia pod patronací embryologa Zdeňka Frankenbergera (1892–1966), na jehož ústav začal docházet roku 1946. Záhy se stal asistentem a než odpromoval, měl na kontě řadu samostatných publikací. Na embryologickém ústavu asistent Mazanec setrval do r. 1951, kdy devětatcetiletý byl pověřen vedením histologicko-embryologického pracoviště na LF UP v Olomouci. Zde se habilitoval a na žádost Lékařské fakulty MU přešel k 1. 4. 1953 na brněnský ústav, aby ulehčil profesorovi Karlu Žlábkovi (1902–1983), který vedl společně s anatomickým ústavem také histologii a embryologii a mediky vyučoval oběma oborům.

Svoji vědeckou kariéru zahájil Karel Mazanec studii mikroskopické stavby 17–18 denních lidských zárodků (řada Pha I, II a XVII), k jejichž realizaci byl nasměrován profesorem Frankenbergerem, jenž tak chtěl navázat na započaté dílo nacisty popraveného brněnského embryologa Jana Floriany (1897–1942), který svými excellentními pracemi o časném vývoji člověka vydobyl české embryologii v zahraničí respektované postavení (viz medailonek o Janu Florianovi v *Universitas* 45/2, 2012, 59–61). Profesori Frankenberger a Florian byli generační druhové, kteří se znali z působení na Lékařské fakultě Komenského univerzity v Bratislavě, kde společně napsali učebnici embryologie, jež vyšla roku 1936. Karel Mazanec splnil záměr svého učitele na výsost úspěšně. Opíraje se

o detailní znalost Florianových výsledků, svá vlastní pozorování, jakož i o údaje ostatních badatelů, podal komplexní popis pochodů, jež probíhají v prvních 3 týdnech humánní embryogeneze. Uložen je v knize *Blastogenesa člověka* (Státní zdravotnické nakladatelství, Praha 1953, 136 stran + 48 stran příloh), která vyšla též v německém překladu v G. Fischer Verlag Jena (1959). Otázkami humánní embryogeneze se docent Mazanec zabýval i později, kdy již vedl brněnský ústav. Z této doby pocházejí jeho mikroskopické studie a popisy lidských zárodků řady HEB (např. HEB-18, HEB-37, HEB-42, aj.).

Na začátku 60. let profesor Mazanec (jmenování 1963) zahájil cílený výzkum předimplantačních savčích zárodků, tedy rýhujících se vajíček, včetně stadia časné blastocysty, když předtím úspěšně vypracoval techniku získávání a zpracování živých rýhovacích stadií potkana. Obor v té době procházel dynamickou proměnou, neboť ke slovu se dostávaly nové vyšetřovací postupy, především histochemie, elektronová mikroskopie a ultrahistochemie. Profesor Mazanec je bez otálení na pracovišti zavedl a vybudoval pro ně také nezbytné materiální a technické zázemí. Velké osobní nasazení vyvinul v případě zavádění transmisní elektronové mikroskopie, u níž v krátké době perfektně zvládl všechny fáze přípravy vzorků pro vyšetření, včetně technické obsluhy mikroskopu. Namísto metodicky snazšího studia vzorků tkání a orgánů se však přednostně orientoval na vyšetřování preimplantačních embryí potkana, objektů menších než 0,1 mm, s nimiž bylo zapotřebí manipulovat ve stereomikroskopu. Během 4 let o nich uveřejnil několik ultrastrukturních studií, z nichž práce z roku 1965 (*Submikroskopische Veränderungen während der Furchung eines Säugertieres*, Arch. Biol./Liège/ 76: 49–85) mu získala dvě světové priority. Profesor

Mazanec byl prvním, kdo popsal sled submikroskopických diferenciacních procesů v rýhujících se vajíčkách potkana v celé jeho dynamice, a také prvním, kdo v nich úspěšně provedl ultrahistochemický průkaz nespecifické esterázy. Když v roce 1967 profesor Mazanec nečekaně zemřel, mohl na jím položených základech na ústavu dál úspěšně pokračovat ultrastrukturní a ultrahistochemický výzkum rýhujících se vajíček savců, jak to dosvědčuje několik desítek originálních prací, včetně monografií, které publikovali spolupracovníci a žáci po jeho smrti. Znalost jemné struktury a průběhu histo- a biochemických procesů v rýhujících se zárodcích později sehrály důležitou úlohu při embryologickém uchopení in vitro fertilizace, která byla společným úsilím gynekologů a embryologů v Brně zavedena do praxe už v roce 1984.

Zkušenosti s vyšetřováním objektů mikroskopických rozměrů profesor Mazanec využil i při studiu ultrastruktury mikroorganismů, kterému se věnoval společně s profesorem Theodorem Martincem (1909–1989) a docentem Miloslavem Kocurem (1929–2006) z Československé sbírky mikroorganismů v Brně.

Profesor Mazanec patřil k oblíbeným učitelům, který přednášky doprovázel virtuózně kreslenými barevnými schémata a obrázky. Napsal přehledné skriptum z histologie, jež vyšlo v několika vydáních, a s profesorem Frankenbergerem vydal Atlas mikroskopické anatomie (Zdravotnické nakladatelství, Praha 1951).

Ve školním roce 1966/1967 byl proděkanem LF MU. Zastával významné funkce v Československé biologické společnosti při ČSAV v Brně, např. vědeckého tajemníka (1961–1964) a předsedy (1965–1966) hlavního výboru, dále byl členem výboru Čs. anatomické společnosti a přípravného komitétu Čs. společnosti pro elektronovou mikroskopii. S. Čech